

שיעור הגאון רבי נתן רוטמן – חנוכה תשע"ז

נבואת הנרות דזכריה

הגבר "לא יצלח בימיו", ורעהו יהושע הכהן הגדול - הלוכש בגדים צואים שבניו נשואים לנכריות. ובאים דברי הנביא בארוכה לסבר את לב ישראל על אופיו המחודש של גילוי הכבוד המעודד לישראל בבית הזה האחרון, וכה דבריו אל הבונים בו.

"ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה', והשטן עומד על ימינו לשטנו, ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן וכו', שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה וכו', כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים הנני מפתח פתחה נאם ה' וכו', וישב המלאך הדבר בי ויעריני כאיש אשר יעור משנתו, ויאמר אלי מה אתה רואה, ואומר ראיתי מנורת זהב טהור וגלה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה, ושנים זיתים עליה וכו' ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר ה' אל זרבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צ, מי אתה הר הגדול לפני זרבל למישור והוציא את אבן הראשה תשואת חן חן לה. ושוב דבר ה', כי מי בז ליום קטנותו ושמחו וראו את האבן הבדיל ביד זרבל שבעה אלו עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ.

ושוב מבאר המלאך הדובר מי הם שני הזתים מעל המנורה, "אלה שני בני היצוה העומדים על אדון כל הארץ".

נבאר איפוא, את החילוק הגדול שיש בין סגנון הכבוד והגילוי בכיבוש הראשון והבית הראשון מסדר הגילוי של ביאה שניה והבית השני.

עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית, ראויים היו ישראל שיעשו להם ניסים בימי עזרא כבימי יהושע אלא שגרם החטא [ברכות פ"ק]

ונחזי אנן, מהו הכלי של גילוי הכבוד בימי יהושע, הארון, "הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בירדן", ויהי בנסוע הארון – נפוצו האובים והמשנאים ונבקע הירדן "כנות רגלי הכהנים נושאי ארון ה' אדון כל הארץ", ונגלה בקול גדול מי הוא "אדון כל הארץ".

ואילו כאן בימי עזרא כבר נגזז הארון ונסתם חזון, והכלי העומד לנס הוא המנורה שהיא הקרובה ביותר לארון, כמו שנאמר "באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן".¹

היום טוב היחידי שנשתייר לנו ממגילת תענית הוא מועד החנוכה, כאשר ביטלו חכמים את מגילת תענית, שבה נזכרים הימים שתקנו חכמים דלא למספד ולא להתענא בהון מפני הישועות שאירעו בהם בתקופות הבית השני, ועם חורבן הבית נתבטל ענינם, שכל עיקרם לא נקבע אלא לעת שלום שהמקדש קיים, [ואז היה יכולת לאחוז ולהחזיק בכל המועדים האלה].

ובגמ' ר"ה שאלו מה טעם לא בטל גם מועד החנוכה שגם הוא מיסוד מגילת תענית, ומתריך רב יוסף משום דאיכא מצוה של הדלקת הנר, ומקשי אביי, ותבטל איהי ותבטל מצותה, אלא שאני חנוכה הואיל ומפרסמא ניסא [פרש"י - כבר גלוי לכל ישראל ונהגו בו והחזיקו בו כשל תורה] ע"כ.

מבואר איפוא, שמצד מתקני המועד היה ראוי להבטל, אך משום פרסומי ניסא וקבלת העם, חרג גבול המועד הזה מתקופת המקדש ואינו כשאר מגילת תענית.

[וכן נזכר גם בענין הפורים, ענין קבלת העם וקבלת החכמים בתוקף התקנה של ימי הפורים כמבואר במגילה]

ומתאמים הדברים עם דברי הרמב"ן בפר' בהעלותך על הפיוס שניתן לאהרון שלא היה בחנוכת הנשיאים לא הוא ולא שבטו ונאמר לו שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות, דשלך קיים לעולם, וביאר הרמב"ן דרמזו חז"ל כאן על נס דחנוכה שקיים גם אחר חורבן הבית, והיינו שכל תיקוני הנשיאים כוחם יפה לזמן המקדש, אך הנס של חנוכה שמקורו בעבודת אהרון והמנורה, חורג הוא מגבול המקדש וכח תיקונו יפה גם לכל תקופות הגלות.

ועל כן עיקר הפרסומי ניסא הוא מכח הנר שהוא "השלך קיים לעולם" שהובטח לאהרון בחנוכת הנשיאים.

[ובספר צפנת פענח ביאר דגם לפי מסקנת הגמ' תקנת היו"ט דמגילת תענית נתבטל כשאר מגילת תענית, אולם תקנת הדלקת הנר לא נתבטל משום פרסומי ניסא, ומחמת תקנת הנר נשאר גדר היו"ט, באופן שהוא המעמיד את כל ענין היו"ט, ונפק"מ לענין ברכת שהחיינו לגבי הרואה נר חנוכה, אם מברכים מצד הזמן או רק מצד המצוה.]

ויש להבין את תוקפו וחביבותו של מצות הנר, הקיים לעולם, ועומד לנס לישראל גם בחשכת הגלות.

בנבואות זכריה בעת יסוד הבית השני, הנביא מדבר על לב ישראל דברי טובות וניחומים על דבר הבית הנבנה, וניכר מתוכנם הרגשת רפיון הידיים האופפת את העם על צורת הישועה של בנין הבית, הן מצד חולשת מלכות ישראל שהמנצח על מלאכת בית השם הוא מלך פרסי, הן מצד הכהנים והממונים העומדים על ישראל שאינם בתכלית המעלה, זרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה נכד יכוניה שהוא

¹ המנורה עניינה להאיר ולהעביר את סגולת הארון לחוץ הארון וזרו רומזו לכתר תורה, ומאידך המנורה היא רומזת לתורה, הרוצה להחכים ידרים, הא כיצד, אלא שהארון הוא אור התורה שנמצא לפני ולפנים ונהורא עמי' שרי', אולם

ונזכר הביטוי "אדון כל הארץ" על שני בני היצירה העומדים עליה, המנורה היא הנקראת מעתה היא גלוי "אדון כל הארץ".

זה דבר ה' אל זרובבל לא חיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר השם.

בבית ראשון היה חיל וכח, חיל אלו המלחמות, כמ"ש בדוד כי מלחמות הרבה עשית, ויש כח, קיבוץ כסף זהב שאוסף שלמה עד כי אין כסף וזהב נחשב בימיו למאומה, הרי כוחות גדולים של העולם עומדים הם הכן לשירות בנין המקדש.

בבית הראשון עמד דוד ונלחם מלחמות ה', עד שאמר לאנשיו, אמרו "חרב לה' ולדוד", אף שבעלמא הס מלזכיר שם שמים ודבר אחר, אולם במלחמת דוד שהיא חדור בטחון באלוקיו וידע נאמנה כי הוא תשועת אדם, ו"מי מושל בי צדיק מושל ביראת אלדים" – "כי כך ארוץ גדוד באלקי אדלג שור" יכול הוא להעמיד בכוחו את הישועה.

וכאן בבית הזה, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה', בעידן הזה של חשכת העולם וחולשת האדם, אי אפשר לו לאדם להצטרף אל הענין האלקי בדרך של התפארות כח וגבורה, ומי שינסה להעמיד סדר של כח אנושי לא יצליח, [וכמו שדימו אומות העולם בהאלת בן אנוש, והביאו הרס רב לכלל האנושות] ורק ע"י כח הרוח, יתכונן הבית הזה.

מה איפוא כוחה וערכה של הרוח, לעמוד מול כל האויבים והמשיטנים?

אולם זה דבר ה', בבית הזה שבעה עיני השם משוטטות בכל הארץ, המנורה דומה לשבעה עינים המאירים אל הארץ, לאמר, כי אמנם אין בכחם של ישראל החיל והכח להעמיד את שבעת מידות ההשגחה וההנהגה בכח עבודתם עד שיושג להם כח וחיל עצמי, אולם המבוקש מהם מכאן ואילך הוא להעמיד את הרוח, ואל זה יביטו עיני ה', אל עני ונכה רוח וחרד על דברי.

היכולת להעמיד מלחמה מול אויב כזה, מעט חיילי בית חשמונאי נגד חיל יון, זה ביטוי של עוצם הרוח, כאשר מצד הטבע היה מקום ליאוש מוחלט, ולומר שלום עלי נפשי, אך החשמונאים הבחינו כי המבוקש מעתה הוא גבורת הרוח, לא להתיאש, תעמיד את עצמך ככלי שעליו יתגלה האור, לא אתה הנושא והגיבור אלא על גבך מתנשא הגילוי הזה עם כל הכוחות.

מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור, והוציא את אבן הראשה תשואות חן חן לה. על ידי הפעולה של זרובבל אזי כל ההר הגדול והמפרעים יהפך למישור.

על אבן אחת שבעה עיניים, על ידי הכנה אחת תבוא עליהם מלעילא שבע עינים שבע נרות הושפעו מכח המסירות

המקום היותר קרוב לאותו שרש אורה שבו ניתן לקלוט ולהשיג את האור הפנימי כפי ערך המקבלים הוא הכלי הנקרא מנורה, והוא ענין החכמה (מתוך שיעור לשנת תשע"ה ושם נתבאר בארוכה, ונצרך להבנת הענין כאן ובהמשך)

להעמיד נר א', וזה נס המנורה, שדלק שבעה ימים מכח הכנת יום אחד.

ומעל המנורה עומדים שני הזתים, שני שבלי הזתים, שני צנורות זהב, כל אלו הכוחות שמביאים ומקריבים ומכינים את עצמם לעמוד תחת ההנהגה העליונה הזו, שני תלמידי חכמים שמנעמים זה לזה בהלכה, או שני העבודות כהונה ותורה, הם המכינים את היכולת לכל ההשפעות העליונות הללו.

הישועה של בית חשמונאי באה בקיבוץ כח של תורה וכהונה ומלכות, וזה היה קיבוץ מיוחד של כל כוחות הרוח בישראל למקום אחד, ואז הוחל עליהם הרוח ממרום והושפע עליהם כל השפע הנס, וכתר שם טוב עלה על גביהם – לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. [מבוא בד' הגר"א כי כתר שם טוב קאי על המנורה]

וזהו שמסיים תשואות חן חן לה, הפעולה של האבן הראשה, אבן הבנין והעוסקים בבניית הבית השני, לא תצליח בכח ובחיל, אך כחה יפה מכח החן, ענין החן הוא למעלה מכח העצמי של האדם, יכול הוא להיות קטן בכוחו ופעולתו אבל החן הנסוך עליו גדול מאד.

מכח החן הזה יותן לזרובבל לשבת לימינו של הקב"ה כשילמד תורה לעתיד לבוא, אף שמצד עצמו לא נודע גדלות חכמתו העצמית כל כך, אבל הובטח כאן הנהגת החן שמכחה יושפע עליו כל שפע החכמה העליונה.

ונזכר כאן פעמיים החן, תשואות חן חן לה, חן מלמטה חן מלמעלה, יותן חן גם על כח הפעולה שתמשיך למעלה ממידת כח הפועל, ונוסף לזה גם יומשך חן מלמעלה על הפועלים לבוננם ולהמשיך עליהם הנהגה ניסית מעל הטבע.

וכן מבואר ביוסף ענין החן הכפול, בן פרת יוסף בן פורת עלי עין, ופרת הוא מלשון חן, כמ"ש אפריון נמטיה לר"ש, החן הראשון הוא החן העליון, ואח"כ החן הנטוי עלי עין, שגם מצד מצרים יש את החן על יוסף.

ועל כן הבית השני נתברך בשפע חכמה של תושב"ע שהוא ההכנה הפנימית והכנת הכלים כדי שיומשך החן העליון עליהם.

בדברי הגר"א עה"פ "כי לא בכח יגבר איש" – זהו שכתוב מסרת גיבורים ביד חלשים, [איש לשון יחיד היינו מעטים] "ואלקים ה' חילי" זהו שכתוב ורבים ביד מעטים, שהחיל הוא הוא בא ברוב עם כמ"ש ויה' נתן כוחו לפני חילו, הישועה הזאת באה מכח החיל והכח העליון, לא בגבורה ובשוקי האיש.

והוא מה שאמרו במסכת סופרים, מזוזה מימין ונ"ח משמאל – לקיים הכתוב מה יפית במזוזה, מה נעמת בנ"ח, סדר גילוי הישועה באה מכח היופי והחן והנועם הנסוך בחיצוניות על הפעולות שלנו, וכל זאת באת מכח החיבור הפנימי והמסירות נפש, נועם ה' שורה עלינו ומעשי ידינו כוננהו.

וזהו גילוי הנר, לאמר, כי לא בחיל ולא בכח יגבר איש, אלא כדרך הנר הדולק לאיטו, לא כאבוקה ולא כמדורה השורפת את הכלי ומכלתו, אין אנו ראויים לישועה זו, עד לעת"ל בו יצא כננה צדקה וישועתה כלפיד יבער.